

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ –

БЛАГОЕВГРАД

ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА ПО СЛАВИСТИКА

ДМИТРО ГЕРГИНОВ

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

Особености на функционалния стил

в руската и българската делова документация

(актове за гражданско състояние)

Автореферат на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
по научната специалност Славянски езици (руски език),
професионално направление 2.1. Филология

Научен ръководител:

Доц. д-р Дорка Иванова Колчева

Рецензенти:

Проф. д-р Гочо Гочев

Доц. д-р Светла Томанова

Благоевград, 2016

Дисертационният труд на тема **„Особености на функционалния стил в руската и българската делова документация (актове за гражданско състояние)“** е обсъден на заседание на катедра „Славистика“ към Филологическия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград на 22.11.2016 г. с протокол № 8 и насочен за защита пред научно жури.

Дисертационният труд е написан на български език в обем от 226 страници и включва 34 приложения, библиография и интернет източници.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на 02.02.2017 от 11.00 часа в зала 1412 на УК 1 на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в кабинет 470, I УК на ЮЗУ „Н. Рилски“, бул. „Иван Михайлов“ № 66, Благоевград.

Обща характеристика на дисертационния труд

Актуалност на темата

В днешно време сме свидетели на все по-широкото използване на различни по вид и предназначение документи на всички нива на обществения живот. С раждането си човек получава първия си документ – Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане, който за дълги години е единственият документ, доказващ самоличността му, без човек съзнателно да го е получил. Документи са нужни също при постъпване в детска градина, в училище, в университет, при кандидатстване за работа, встъпване в брак, посещение при лекар, до издаването на т.нар. смъртен акт, за който назованият в него човек отново не знае нищо.

Разглежданите в дисертационния труд актове за гражданско състояние в Руската федерация и в Република България и издаваните въз основа на тях Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане, Свидетелство о заключении брака / Удостоверение за сключване на граждански брак, Свидетелство о смерти / Препис извлечение от акт за смърт са най-важните в живота на всеки гражданин. Сред множеството документи, с които човек е административно обвързан през целия си живот, посочените са сред малкото безсрочни. Редица документи се издават въз основа на притежанието на посочените три документа. Например паспорт / лична карта се получава от съответното ведомство при навършване на определена възраст въз основа на представено Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане. Същото е валидно при заявяване на желание за получаване на Свидетелство о несудимости / Свидетелство за съдимост. Въз основа на Свидетелство о заключении брака / Удостоверение за сключен граждански брак може да бъде променена фамилията на единия от съпрузите. Единствено със

Свидетелство о смърти / Препис-извлечение от акт за смърт наследниците на починалото лице могат да доказват наследствените си права.

В този дух едно изследване с цел сравняване на функционалния стил на актовете за гражданско състояние в Русия и в България и издаваните въз основа на тях свидетелства / удостоверения е актуално заради необходимостта да се извършват легализирани преводи на документи от единия на другия език от професионални преводачи, а също и за целите на обучението на бъдещи преводачи.

Цели и задачи на изследването

Предмет на изследване в настоящия труд са предимно езиковите характеристики на документите, като се търсят общите и различните формулировки в тях в двата езика. Това предполага и разглеждане на техническото оформление на документите, както и информация за издаващите документите инстанции в Руската федерация и в Република България. Описването, анализът и сравняването се правят изключително в синхронен план – разглеждат се документи, които се издават по силата на най-новите закони в двете държави:

- Федеральный закон об актах гражданского состояния на Руската федерация, приет от Държавната дума на 22 октомври 1997 г., одобрен от Съвета на федерацията на 5 ноември 1997 г., в сила от деня на официалното му публикуване, последно изменение от 23 юни 2014 г.;

- Закон за гражданската регистрация в Република България, обнародван в Държавен вестник бр. 67 от 27 юли 1999 г., в сила от деня на обнародването му, последно изменение от 26 юли 2013 г.;

- Семейный кодекс Российской федерации, приет от Държавната дума на 8 декември 1995 г., обнародван на 25 декември 1995 г. и в сила от 1 март 1996 г., променян многократно, за последен път на 31.01.2014 г.;

- Семейен кодекс на Република България, обнародван в Държавен вестник бр. 47 от 23 юни 2009 г., в сила от 1 октомври 2009 г., последно изменение, публикувано в Държавен вестник бр. 100 от 21 декември 2010 г.

Основна цел на дисертационния труд е да се опишат, анализират и сравнят в езиково отношение Свидетелство о рождении, Свидетелство о заключении брака и Свидетелство о смерти в Руската федерация с Удостоверение за раждане, Удостоверение за сключен граждански брак и Препис-извлечение от акт за смърт в Република България.

От така поставената основна цел произтичат следните конкретни **задачи**:

- да се направи преглед на теоретичните разработки върху стилистичните особености на официално-деловия стил – административно-канцеларски подстил, към който спадат предвидените за разглеждане и анализиране документи;

- да се обоснове изборът на документите;

- да се прецизира обемът от документи за разглеждане, анализиране и сравняване, като се сведе техният брой до най-съвременните такива;

- да се проучи и опише законовата база за изготвянето на разглежданите документи;

- да се анализират документите с оглед на тяхното езиково оформление;

- да се направят изводи относно езиковите особености на предвидените за разглеждане документи според теоретично описаните характеристики на функционалния стил.

Очаква се съдържанието и оформлението на текста на посочените документи да отговаря на стандартните изисквания на официално-деловия стил, административно-канцеларски подстил: да съдържат важна информация в кратки, стегнато формулирани изречения, с подобрена терминология от сферата на деловата документация.

Практическото значение на дисертационния труд може да се търси във възможното прилагане на части от него в обучението на студенти лингвисти и филолози, както и на студенти от други специалности, в които се изучават двата езика: български и руски. Разработката може да им помогне да осмислят подобията и различията при оформянето на видовете документи в двете страни, както и за коректния превод на документите от единия език на другия.

Методи на изследването

За постигане на поставените цели са използвани следните научни методи на изследване:

- дескриптивен – за описание на предвидените за изследване документи;
- сравнителен – за сравнително разглеждане на посочените документи;
- семантико-стилистичен метод за анализ на текста – за анализиране на езиковите особености на функционалния стил;
- аналитичен – за анализиране на особеностите на документите.

Съдържание на дисертацията – структура и обем

Дисертационният труд се състои от Увод, четири глави и Заключение с изводи, както и 34 приложения. **Уводът** обосновава актуалността на темата, представя целите и задачите, които съм си поставил, както и методологията на изследването. Формулирана е тезата на изследването и са посочени основните теоретични източници, които са използвани за доказването ѝ. **Първата глава** е теоретична. Тя разглежда основните направления в структурната лингвистика на XX век, които поставят теоретичното начало за развитието на функционалната

стилистика – областта, в която разглеждам документите Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане, Свидетелство о заключении брака / Удостоверение за сключен граждански брак и Свидетелство о смерти / Препис-извлечение от акт за смърт. Представени са идеите и главните представители на различните течения; обърнато е внимание на развитието на науката стилистика в България и Русия. Във **втора глава** се изследват предвидените документи в тяхното оформление на руски език – представени са техническите им параметри, лексикалните и синтактичните особености. **Третата глава** представя съответните документи на български език по същите показатели. В **четвърта глава** се сравняват трите документа по отношение на характерните особености на функционалния стил и се разглеждат някои свързани документи. В **заключението** се правят изводи от изследването и се дават предложения за възможни решения на някои от забелязаните проблеми. **Приложенията** представят копия на бланки (попълнени и непопълнени) на разглежданите документи, както и на някои заявления, свързани с тези документи.

Първа глава:

Стил – функционален стил. Стилистика – функционална стилистика

Първа глава от дисертационния труд представя теоретичната рамка на изследването. Приведени са дефиниции за понятието *стил* от различни автори и школи. В повечето от тях съвсем правилно стилът еднозначно е отнесен в сферата на речта, изброяват се множеството фактори, които го характеризират и съответно могат да го променят. Стилът се приема като система, като подредено единство от разновидности за функциониране на книжовната реч. Голяма част от руските автори ориентират дефиницията за стил към неговите функции, основно към изразяването на мисли и чувства. Според мен най-точното, кратко и ясно, но същевременно

пределно прецизно и обхващащо всички характерни особености определение за *стил* дава Горшков:

...стиль – это (1) исторически сложившаяся (2) разновидность употребления языка, (3) отличающаяся от других подобных разновидностей (4) особенностями состава языковых единиц и (5) особенностями их организации (6) в единое смысловое и композиционное целое (текст). (Горшков 2006: 35)

Определянето на обема и съдържанието на стилистиката е вероятно най-спорният и все още нерешен окончателно въпрос в науката, тъй като за обект на стилистиката може да се определи цялата езикова практика, за разлика от другите езиковедски дисциплини. Фонетиката и фонологията изследват фонемите като най-малките единици на речта, морфологията изучава формите на думите, синтаксисът – строежа на словосъчетанията и изреченията, лексикологията – значението на думите. Стилистиката работи с всички тези езикови единици и от тяхното многообразно съчетание и възможности за такова съчетаване прави изводи за тяхната употреба. А от (не)правилната употреба на всички тях – най-вече на думите в тяхното подходящо в дадена ситуация значение – се съди за стила, т.е. за това, в каква функция се появяват речевите елементи в съответната ситуация.

Функционалните стилове са разгледани от гледна точка на трите основни школи на класическия структурализъм: Пражката функционална лингвистика, Копенхагенската глосематика и Школата на американските дескриптивисти, а след това – и на руски и български учени в областта на стилистиката през XX век.

Основните различия в теоретичните разработки на трите школи се отнасят до философското начало, лингвистичните концепции и начина на работа.

Докато американските структуралисти изхождат от практическите цели за изучаване на индианските езици, а по-късно – от необходимостта

от изучаване на чужди езици и прилагането на машинен превод, то представителите на Копенхагенската школа се стремят да изградят един универсален теоретичен модел на езиковата структура върху философските основи на неопозитивизма. Докато Пражката школа използва и семантични критерии в лингвистичните си разработки, то подобни критерии са изключени от Копенхагенската школа, както и от повечето американски структуралисти.

Глосематичните и американските структуралисти подчертават вътрешноприсъщия начин на наблюдение на езика, а Пражката школа привлича и външноезикови фактори и се придържа повече към традицията. Пражките фонолози и американските структуралисти включват звуковата същност в наблюденията си, но не и глосематичните, които практически изключват всякаква същност (субстанция) от лингвистичното описание. Пражката школа оперира както с фонетична, така и със семантична същност, глосематичните изключват и двете, а американските дескриптивисти използват звуковете като фонетична същност, но (поне в началото) изключват значението като семантична същност.

Влиянието на Сосюр е най-силно върху глосематичните, а най-слабо – върху американските структуралисти. Различните структурни школи интерпретират схващанията на Сосюр по различен начин и ползват различни страни от тях. На изключването на значението при Йелмслев отговаря същността на съдържанието при Блумфийлд, която също не се включва в описанието на езика. Двете школи сегментират речта чрез субституции, работят с дистрибуции и прилагат формални критерии. Но при американските структуралисти – поне до работите на ранния Чомски – става дума предимно за формата. Датските структуралисти приемат наличието на взаимно отношение между нивото на съдържанието и нивото на изразяването, в рамките на които лингвистично релевантни са само формата на съдържанието и формата на изразяването. На глосематичното

противопоставяне между форма и същност в Йелската школа отговаря противопоставянето между структурни единици и не съвсем ясното понятие за семантични факти.

Докато Пражката школа се интересува от *langue* и *parole*, то Копенхагенската школа има отношение само към *langue*, а американските школи – поне на ранния етап от развитието си – почти само към *parole*. За разлика от Пражката школа Копенхагенската и Американските се откъсват от традиционната терминология и създават система от символи, заета отчасти от логиката и математиката. И двете последни школи почти не обръщат внимание на отношението на езика към извънезиковата действителност. Причината за Копенхагенската школа е дедуктивната теория, а за американските структуралисти – отначало дескриптивния прагматизъм, а по-късно – генеративната теория. Въпреки това дори частичните съответствия между прагматика Блумфийлд и идеалиста Йелмслев не трябва да водят до заблудението за единство в общия структурализъм. Различията са толкова големи, че принципно в структурната лингвистика – дори и независимо от географското локализиране в определени школи – може да се отдели едно „аксиоматично-математическо“ направление, което изхожда от теорията, за да стигне до текстовете (Йелмслев, Чомски, Шаумян и др.), от едно „емпирично-експериментално“ направление, чийто път тръгва от практическия опит, за да стигне до определяне на понятията (Фриз, Глинц и др.).

Основните **заслуги** на школите на структурната лингвистика могат да се обобщят по следния начин:

Структурната лингвистика посочва пътища за точно описание на езиковите явления. Тя отхвърля семантичните понятия като критерии за лингвистичен анализ, но не защото не се интересува от съдържателната страна на езика, а защото на тогавашния етап на развитие на науката

семантичните отношения не могат да бъдат достатъчно ясно разбрани и обяснени. Структурната лингвистика не само се освобождава от семантичните предразсъдъци на традиционната граматика, но и от нейните логични и исторически предразсъдъци. Следваща заслуга следователно е: изхождайки от схващанията на Сосюр, структурната лингвистика различава отделните нива на езика, които по същество могат да бъдат описвани независимо едно от друго. Особена заслуга на Чомски е указването на тези нива, които представляват затворени системи и съдържат свои собствени закономерности.

Сравнително дългата история на понятието *стил в Русия*, както и на развитието на стилистичната мисъл от възникването ѝ на руска почва до самия край на XX век, са проследени подробно в трудовете на Кожина (1977: 19 сл. сл.) и Дерягин (1978: 7 сл. сл.).

Традицията в стилистичните изследвания в Русия започва с М. В. Ломоносов и неговата „теория трех штилей“. Високият стил – според Ломоносов – е онази разновидност на езика, в която наред с неутралните „славенороссийские речения“ широко се употребява стилистично окрасена старославянска лексика. На висок стил следователно се пишат героически поеми, оди, тържествени речи. Средният стил обхваща набор от думи, които са по-употребяеми в руски език; макар и много внимателно в него могат да се използват и старославянизми. За средния стил е характерна известна равнопоставеност, т.е. еднакво количество употребени думи и от двата стила. Препоръчва се средният стил да се използва във всички театрални жанрове, в по-голямата част от поетическите жанрове, а също в научната и в историческата проза. Ниският стил се състои от изконно руски думи, може да се смесва понякога със средния стил, по усмотрение в него могат да се използват и простонародни ниски слова. На ниския или „простия“ стил съответстват следните литературни жанрове: комедия със

сюжет от прстонародния живот, увеселителна епиграма, лирическа песен, приятелски писма.

За начало на съвременния руски литературен език е прието да се счита **епохата на Пушкин**. В началото на XIX в. се преодолява донякъде твърде рязкото различие между разговорната и книжно-писмената реч. Образованата част от обществото се опитва да наложи принципите и правилата на литературния език.

Традициите на стилистичната граматика се коренят в XVIII-XIX в., но развитие с практическа насоченост се постига едва в **началото на XX век** с книгата на В. И. Чернышев „Правильность и чистота русской речи. Опыт стилистической грамматики“ (1911). През 20-те години на XX в. на сцената излизат представителите на руския формализъм. Проблемите на художествената реч се разглеждат през 20-те и 30-те години на XX в. основно в лингвистичните трудове на Пешковский, Щерба, Ларин, Виноградов. През 40-те години на XX в. Винокур развива понятието „вътрешна форма“ на думата в художествените произведения, а Виноградов демонстрира принципа на историко-стилистическия анализ на текста. През 20-те и 30-те години се оформя функционалната стилистика. Винокур изразява мнението, че основен обект на стилистиката е устната реч и назовава „сферы языка-речи (соответствующие современному понятию функциональных стилей): разговорную, художественную, газетную, научную“. (Кожина 1977: 22) Щерба публикува своите бележки върху официално-деловия (законодателния) стил. През 1937 г. М. А. Рыбников пише „Введение в стилистику“, а през 1952 г. А. Н. Гвоздев публикува „Очерки по стилистике русского языка“.

Преломна за рускоезичната лингвистична наука се оказва годината 1954, когато на страниците на списание „Вопросы языкознания“ се разгаря дискусия по проблемите на стилистиката. Подлагат се на обсъждане предметът на стилистиката, определението на понятието *стил*,

разграничаването на понятията *стил на езика* и *стил на речта*, историзмът на понятието *стил*, мястото на езика на художествената литература сред функционалните стилове.

Определящи за насоката на развитие на изследванията в съветската стилистика се оказват работите на Виноградов. Ученият разделя стилистиката на три направления: стилистика на езика, стилистика на речта и стилистика на художествената литература и определя основните функционални стилове: разговорен, който изпълнява комуникативно-битова функция, научно-делови, който има научно-комуникативна функция, вестникарски или публицистичен с агитационно-комуникативна функция и официално-канцеларски или официално-документален стил.

Споровете и разногласията не стихват в продължение на две десетилетия. През 1968 г. в Москва излиза сборникът „Развитие функциональных стилей современного русского языка“, с който започва интензивното изучаване на стиловете в руския език. Стига се до заключението, че в основата на проблемите стоят дефинициите за *стил* и *стилистика*, които в никакъв случай не са еднозначни.

От това време се забелязва и известна **преориентация** на езиковедските изследвания. Кожина пише:

Как справедливо отбеляза О. С. Ахманова, в последное время в языкознании всех стран происходит заметная "переориентация исследований от изучения структуры к исследованию функции. (Ахманова А. С., Натан Л. Н., Полторацкий А. И., Фатющенко В. И. О принципах и методах лингвостилистического исследования, Москва, 1966, с. 7-8) (Кожина 1977: 8)

На тази преориентация се дължи съвременното развитие на науката стилистика в Русия в края на XX и началото на XXI в.

В България езикознанието няма вековни традиции, а „...историята на българската стилистика е тъжна, защото е бедна...“ (Попова 1994: 5) и „дялът, наречен стилистика, има най-кратко съществуване“. (Брезински 1991: 27). За развитие на стилистиката в България може да се говори едва от времето на 80-те години на XIX в., при това без поставяне на проблемите на стилистиката в центъра на вниманието на езиковедите. А в началото на XX в. стилистиката се приема като „наука за точната, ясната, правилната и благозвучната реч, т.е. – една нормативна наука, подпомагаща граматиката.“ (Попов 2001: 27)

Едва през 50-те до 70-те години на XX в. под влияние на множеството западноевропейски, американски и съветски учени в областта на стилистичната наука и у нас стилистиката се оформя като самостоятелна наука. Най-значимите изследвания се правят в последната четвърт на XX в. от видните езиковеди Мирослав Янакиев, Моско Москов, Венче Попова, Стефан Брезински, Константин Попов, Димитър Чизмаров и др., и в най-ново – време от Христина Станева, Мая Велева, Димитър Попов, Вера Маровска и др.

В съвременните научни разработки не се откриват еднозначни **дефиниции за функционален стил или за функционална стилистика**. Понятията са въведени всъщност от представителите на Пражкия лингвистичен кръжок. За тази им заслуга науката ги приема за родоначалници на функционалната стилистика. Под „функционален“ те разбират „съответстващ на целите на изказването“ (Попов 2001: 40) вариант на езика, използван за специфични функции. С термина *функционален стил* днес се „означават социалните варианти на националната реч“ (Попов 2001: 81).

Повечето учени днес приемат наличието на **пет функционални стила**: художествен, документален (наричан още административно-делови), публицистичен, научен и разговорен. Някои обединяват

документалния и научния в един стил, други не включват художествения стил към функционалните стилове. Без разговорния всички останали стилове се наричат писмени или книжни, като се изхожда от преимуществената форма на съществуване.

Многообразието от определения може да се обясни и с неоспоримия факт, че езикът е сложна и непрекъснато изменяща се система. И тъй като тази променяща се система трябва да обслужва непрекъснато променящите се нужди на обществото, то естествено се променя и определението за нея, а оттам – и определението за стила като характеристика на езика, както и класификацията на различните видове функционални стилове. В определени сфери на обществените отношения и на междучовешката комуникация един стил преобладава пред друг, един стил се приема за подходящ в определена среда, друг стил – в друга среда. Историческата променливост на езиковите стилове предполага „извънредна гъвкавост“ (Дерягин 1978: 82), благодарение на която различните стилове притежават способността да обслужват нуждите на обществото. Това е възможно най-вече чрез взаимното проникване и взаимодействие между стиловете, чрез специализирането на определени междустилови разновидности да обслужват определени обществени сфери и чрез способността на различните езикови изразни средства, а оттам – и на различните видове речева дейност, да не се прикрепват твърдо и завинаги към един определен жанр, а да проявяват подвижност.

Почти не се наблюдава разминаване в схващанията на съвременните руски и български учени стилисти по отношение на дефинициите за функционален стил и функционална стилистика, както и по отношение на класификацията на функционалните стилове.

В настоящата разработка особено внимание се обръща на официално-деловия стил с неговия административно-канцеларски подстил,

в чиято сфера са ситуирани обявените в темата на труда актове за гражданско състояние.

Официално-деловият стил като един от колективните функционални стилове на книжовния език обслужва основно сферата на официално-деловите и правовите отношения в държавата. Правото и политиката са онази екстралингвистична среда, върху чиято основа се формира сложната система от норми за подбор и съчетаване на езиковите средства на официално-деловия стил. Той е във висока степен формализиран и като такъв е най-отдалечен от художествения стил. Това ми дава основание да твърдя, че формализираният стил на документите не е живият език. От една страна, той се характеризира с висока степен на абстрактност. Тази негова характеристика се определя от взаимоотношенията между институции на държавно и междудържавно ниво, както и между ръководни органи на различно равнище. Той предполага задължителност, предписателност, нормативност и императивност на документите. За да изпълни тези си функции, един текст на официално-деловия стил трябва да бъде обективен, точен, ясен, лаконичен, но и достъпен за разбиране чрез абсолютната еднозначност (моносемантичност) на избраните езикови изразни средства. От друга страна, официално-деловият стил може да бъде и много конкретен, когато например става дума за договорните отношения между работник и работодател, между наемател и наемодател. Използването на думи и изрази, които не са обичайни извън написаните текстове на официално-деловия стил, има за цел да направи текста стандартен, стилистично еднороден и да му придаде правна валидност.

Тази полярност на употреба на официално-деловия стил определя и наличието на няколко подстила и на множество жанрове във всеки подстил. Попов ги представя в табличен вид по следния начин:

официално-делови стил			
собственозаконодателен подстил	дипломатически подстил	административно-канцеларски подстил	
закон постановление указ	нота акредитивни писма благодарствена телеграма съболезнование тост извинение	автобиография молба пълномощно декларация разписка характеристика заявление доклад протокол договор план-сметка	

(Попов 2001:85)

Сферата на функциониране на интересувания ни **административно-канцеларски подстил** са административно-ведомствените отношения, с които са свързани различни видове канцеларии, занимаващи се със служебни преписки и оформление на документи. Този подстил има две основни функции: информационно-съдържателна (например в призовка, обява) и организационно-регулираща (например в разпореждане, заповед). Много са жанровете в административно-канцеларския подстил: т.нар. подзаконови актове (издавани на основание и в изпълнение на закони), издавани от изпълнително-разпоредителните органи (административни актове, циркуляри, заповеди, разпореждания), и договорни актове, както и различна канцеларска документация: заявление, характеристика, автобиография, декларация, разписка.

Освен подчертаването на консервативния характер на текстовете от официално-деловия стил трябва да се посочи и много важна последица от несъблюдаването на изискванията / особеностите на стила – последвала

невалидност на издадения документ. Това, което в някой друг стил – и най-вече в художествения – се смята за слабост: неоправдани повторения, неизползване на живата реч, неизползване на синоними и окрасени фрази, безкрайно дълги изречения и др. под., в деловите документи е задължително и се смята за подчертано достойнство. Използването на клишета и щампи, на бланки и формуляри е не само обичайна практика в администрацията на всички нива, но и допринася за улесняване на класифицирането и проследяването на множеството документи с различно предназначение. Специфичните средства за изразяване наред с еднозначността на функциите на документите ги правят по-лесно поддаващи се на описание въпреки сложната система от единни норми за подбор и съчетаване на езиковите средства в текстовете на официално-деловия стил, изградени върху основата на екстралингвистични фактори: официално-деловите отношения в областта на правото, политиката, икономиката, всички нива на администрацията, дори в междуличностните отношения.

По-важни лексикални особености на административно-канцеларския подстил са: широко използване на канцеларизми, сред които и до днес се срещат архаизми; сравнително по-малко термини, отколкото в юридическия подстил; терминология от различни области (търговска, счетоводителска и др.); чуждоезикова лексика само в термините с интернационален произход; неизползване на разговорна, просторечна и диалектна лексика, които се смятат за ненормативни за съвременните административно-канцеларски документи; моносемантичност и конкретност на лексиката, тъй като в основата на този подстил лежи номинативна конкретизация – всички лица и организации се назовават конкретно.

От морфологичните особености на административно-канцеларския подстил трябва да се споменат следните: широко използване на

абривиатури и сложносъкратени думи за имена на учреждения, марки на машини и др.; използване на лични форми на глагола и лични местоимения, което е свързано с конкретизацията, свойствена за административно-канцеларския подстил; неутралност по отношение на емоционално-експресивната окраска.

Сред синтактичните особености на административно-канцеларския подстил се открояват следните: преобладават сложноподчинени изречения, както и изречения с изреждания в подточки – в закони, актове, протоколи; рядко се срещат глаголи в повелително наклонение и подбудителни изречения; смекчена е модалността задължителност; основни методи на изложение са описателният и повествователният, а по-рядко разсъждението; често съчетаване на трите метода; директивният стил на изложение се среща рядко; голяма е ролята на графиките, начина на изписване и на разположение на реквизитите.

Обобщавайки езиковите особености на административно-канцеларския подстил, трябва още веднъж да се подчертае неговата номинативност. Съществителните имена с тяхната пълнозначна денотативна функция са най-подходящи за изразяване на еднозначност и гарантират точност на изказа. Използването на местоимения може да доведе до двузначност поради тяхната непълна денотативна функция. Сравнително ограниченият набор от изразни средства създава впечатлението, че се използват клишетата. Това обаче не само е неизбежно, но дори е желано. Подобно унифициране на формата на документите и стандартизирането на изказа свеждат създаването на някои документи до лесното попълване на вече отпечатани бланки, което улеснява работата на служителите в различните институции и пести време на посетителите.

Втора глава:

Актове и свидетелства за гражданско състояние в Руската федерация

Във втора глава се разглеждат и анализират трите свидетелства за гражданско състояние в Руската федерация и актовете, на чиято основа те се издават, по отношение на техните технически характеристики и във връзка с езиковите особености на функционалния стил. След направения анализ стигнах до следните **изводи**:

- Свидетелствата за раждане, за сключен брак и за смърт принадлежат към немногото безсрочни документи и поради това са най-важните за легитимиране на личността пред обществото. Като такива те притежават всичките характерни особености на деловите документи, както тези са описани в теоретичната литература. Те се отнасят формално към административно-канцеларския стил, но тяхното оформяне и издаване почива върху текстове от собственозаконодателния подстил = закони и разпоредби (Според класификацията на Попов 2001: 85).

- Свидетелствата за раждане, за сключен брак и за смърт са типичен пример за документи, съставени по установена форма (по класификацията на Одинцов 1980: 78). Те се издават върху бланка-образец, в която се попълват точно и обективно необходимите данни за настъпило събитие в живота на личността. Този модел за съставяне на текстовете предопределя тяхната структура и подбора на изразните средства. Изложението е компактно, разположено стандартно в общозадължителна форма. Същото се отнася и за предхождащите издаването на тези свидетелства заявления, които се подават лично, от упълномощено лице или по електронен път по установена форма до съответните учреждения от заинтересованите лица.

- Както при други образци, и тук авторът / съставителят на бланката / формуляра остава анонимен.

- Както повечето официални документи Свидетелствата за раждане, за сключен брак и за смърт са стандартни и унифицирани. По този начин се постига единство в документацията за определен период от време. За разлика от много от тях обаче тези документи са безсрочни, което ги прави и много важни в живота на всеки човек.

- Свидетелствата за раждане, за сключен брак и за смърт се издават в определени срокове от специализирани отдели на ЗАГС (Записи актов гражданского состояния) въз основа на съставени актове в съответните отдели за случилото се събитие. За тези документи се използва специална гербова хартия, снабдена с водни знаци против подправяне.

- Съдържанието на Свидетелствата описва събитието, за което се издава, като съдържа най-важните данни за лицето / лицата, на което / които се издава.

- Вписването на националността на лицето става с неговото или на родителите изрично съгласие.

- Оформлението на текстовете в трите документа е еднообразно и еднотипно и по този начин се постига точност, достоверност, последователност и логичност на документа.

- Значителна роля в оформлението на документите се пада на екстралингвистичните елементи – цветово оформяне, използвани шрифтове, местоположение на постоянните реквизити, разполагане на серията и номера на документа, както и на водни знаци против фалшифициране и т.н.

- Стилът на трите свидетелства е във висока степен формализиран. Това се предполага от задължителността и нормативността на документите. Езикът е точен, ясен, логичен и обективен, но и достъпен за разбиране поради абсолютната еднозначност на подбраните и използвани изразни средства. Това е стандартно изискване за правната валидност на документите.

- Свидетелствата за раждане, за сключен брак и за смърт са съставени от само няколко изречения, като преобладават простите / кратките безглаголни изречения, напълно в съгласие с изискванията на стандартния руски език, в който не е прието използването на глаголи връзки между подлога и сказуемното определение.

- Във всяко едно от свидетелствата се среща само по едно сложно съставно изречение, съдържащо подчинено определително изречение. В трите свидетелства подчиненото изречение включва информация за съставения акт за случилото се събитие, датата и мястото на съставянето му. В този случай може да се говори за използване на езикова щампа, тъй като в трите акта подчиненото изречение е едно и също: *„о чем года месеца числа составлена запись акта о №“*. В деловата сфера обаче щампите са целесъобразни, тъй като внасят елемент на еднозначност, унифицираност и законност. Тяхното използване е предизвикано от строго определената тематика на деловата документация и еднотипните ситуации за приложение на документите.

- В трите свидетелства преобладават имената – съществителни (основно имена на лица, населени места и учреждения) и числителни (за дати – на настъпилото събитие и на съставяне на съответния документ). Доколкото се срещат прилагателни имена, то те са част от името на учреждениято.

- Подбраната и използвана лексика е еднообразна, но еднозначна и разбираема. Тази устойчивост на използваната лексика в деловите документи въобще допринася за определянето на официално-деловия стил като „възможно най-консервативният от всички функционални стилове“ (Брезински: 1976: 101 сл.).¹

¹ В приложенията към дисертацията могат да се видят копия на трите свидетелства, на актовете, на чиято основа те се издават, както и на някои от заявленията, предхождащи съставянето на акта и / или издаването на съответното свидетелство.

- Актът за раждане съдържа повече информация от свидетелството за раждане. Двата документа се различават още по:

* предназначение. Актът за раждане представлява регистриране на събитието раждане на дете в официалните регистри на държавата на местно ниво – по месторождение на детето или на родителите / на единия родител, или при особени случаи – в друго населено място според указанията на закона. Свидетелството за раждане е документ, който служи за легитимиране на личността на непълнолетен гражданин до навършване на 14-годишна възраст. Въз основа на Свидетелството за раждане се издава паспорт на навършилото 14 години лице.

* място на съхранение. Актът за раждане е неделима част от регистрите на съответното подразделение на отдел ЗАГС. Свидетелството за раждане се съхранява от заинтересованата страна у дома или на друго място.

* време на съхранение. Актът за раждане наред с останалите актове по гражданското състояние подлежи на съхранение в съставилата акта институция в продължение на сто години, след което се предава в държавния архив.² Свидетелството за раждане се връчва на родителите на новороденото дете и те поемат отговорността за неговото опазване – колко време и при какви условия те ще запазят (или загубят) документа, зависи единствено от тяхното отговорно отношение към него. Не са редки случаите, когато наследници пазят документи за самоличност на починали роднини от преди няколко поколения.³

² Сrv. Федерален закон „Об актах гражданското състояние“ чл. 77 ал. 1 и 2.

³ Подобни са различията и между Акт о заключении брака и Свидетелство о заключении брака, както и между Акт о смерти и Свидетелство о смерти. (Отделно са описани случаите, в които се налага представянето на посочените документи с цел да се заяви искане за издаване на друг документ.)

Трета глава:

Актове и удостоверения за гражданско състояние в Република България

Трета глава разглежда и анализира актовете за гражданско състояние в Република България и издаваните въз основа на тях Удостоверение за раждане, Удостоверение за сключен граждански брак и Препис-извлечение от акт за смърт.

През 2011 г. е създаден Електронен личен регистрационен картон⁴, който съдържа практически всички данни, необходими за идентифициране на лицето. Създаването му се извършва въз основа на акта за раждане на лицето. Ако лицето не е родено на територията на Република България, вместо акт за раждане се представя удостоверение за българско гражданство, което се придружава от документи за гражданско състояние, заявление за постоянен адрес и адресна карта за настоящ адрес в съответната община (чл. 26 (1) 2 от ЗГР).

Електронният личен регистрационен картон е създаден, за да подпомогне работата на служителите по гражданската регистрация, да улесни гражданите при посещение в общинските служби с искане за издаване на необходимия им документ и да изгради единен национален регистър на населението, който във всеки момент може да даде информация за промяната в гражданското състояние на всяко лице. Данните в Електронния личен регистрационен картон са конфиденциални и са защитени със съответните мерки по закона.

След направения преглед на актовете за гражданско състояние в Република България и на издаваните на тяхно основание удостоверения и преписи се стигна до следните **изводи** по отношение на техните

⁴ Електронният личен регистрационен картон е в сила от 20.05.2011 г. въз основа на изменение в Закона за гражданската регистрация, обнародвано в Държавен вестник бр. 39 от 2011 г.

технически характеристики и във връзка с особеностите на функционалния стил на тези важни безсрочни документи:

- Удостоверенията за раждане и за сключване на граждански брак, както и Препис-извлечението за смърт са част от малкото безсрочни документи, които притежава всеки български гражданин или неговите наследници. Те, както и съставените актове по Закона за гражданската регистрация, на чиято основа са издадени, притежават характерните особености на деловите документи от административно-канцеларския стил. Тяхното оформяне е в пряка зависимост от текстовете на собственозаконодателния подстил, в конкретния случай на Закона за гражданската регистрация и на Семейния кодекс на Република България. Те съдържат всички необходими данни за идентифициране на лицето / лицата, както и упоменават българското им гражданство.

- Посочените документи са типичен пример за съставени по установена форма документи. Тяхната структура се определя от модела за съставяне на такъв вид текстове. Стандартната общозадължителна форма на представяне на информацията предполага компактно изложение на данни с точно подбрани изразни средства за постигане на обективност. Удостоверенията се издават върху бланки, в които се попълват данни при строго съблюдаване на правилата за вярност – фактическа и езикова. Недопустими са печатни или правописни грешки. Когато се налага корекция във вече съставен акт или в издадено удостоверение, това става с т.нар. „пресъставяне“, което се извършва от оторизирано длъжностно лице в отдел ГРАО.

- Доброто графично и техническо оформление на Удостоверенията за раждане и за сключен граждански брак им придава официален характер. И двата документа не притежават защитни знаци против фалшифициране. Цветовото оформление не е от значение. Важна роля имат използваните шрифтове и местоположението на постоянните реквизити. Използваният

метод на изложение е описанието, като са спазени последователността и логичността на изложението.

- Коментираните тук официални документи са унифицирани и стандартни, с което е постигнато единство в документацията в страната. Удостоверенията и преписите се издават от отделите ГРАО в съответните общини при спазване на законоустановените срокове.

- Съдържанието на актовете, удостоверенията и преписите описва събитията, за които се съставят и издават, като за целта задължително упоменават най-важните данни за лицето / лицата, на / за което / които се съставят / издават.

- Издаваните удостоверения са предназначени за представяне при предявяване на искане за издаване на други документи на тяхна основа.

- С цел постигане на точност, достоверност и логичност на документа текстовете се оформят еднообразно и еднотипно. Стилът на трите акта, двете удостоверения и препис-извлечението е във висока степен формализиран, което се налага от задължителността и нормативността на документите. Подбраните изразни средства са точни, ясни, логични и обективни, което е стандартно изискване за юридическата валидност на документите. Едновременно с това текстовете са достъпни за разбиране поради еднозначността на изразните средства.

- По-голямата част от текстовете на коментираните документи е представена в табличен вид чрез използване предимно на съществителни и числителни имена и на именни групи. Използваните изречения са малко, а в акта за смърт не се съдържа нито едно.

- Строго определената тематика на деловата документация и еднотипните ситуации за приложение на документите са предпоставка за подбора на еднообразна, но моносемантична лексика.

Четвърта глава:

Сравняване на особеностите на функционалния стил в разглежданите документи

Свидетелствата за раждане, за сключен брак и за смърт в Руската федерация, както и Удостоверенията за раждане и за сключен граждански брак и Препис-извлечението от акт за смърт в България са **типичен пример** за съставени по установена форма документи с неизвестен автор / съставител. Формално те се отнасят към административно-канцеларския стил. В общозадължителен формуляр се попълват точно и обективно необходимите данни за настъпило събитие в живота на личността. Този наложен модел за съставяне на текст предопределя структурата и разположението на информацията в определени „полета“, които отговарят на определени „показатели“, т.е. в графите се попълва само и единствено исканата / посочената информация – всяко отклонение води до неточност и оттам – до невалидност на документа. Изложението е компактно, разположено стандартно в задължителна форма, което е знак за унифицираност. Това позволява да се говори за висока степен на формализиране на стила на тези документи, което се налага от тяхната задължителност и нормативност като изискване за юридическата им валидност.

Използваните езикови средства са еднозначни / моносемантични, ясни и точни и допринасят за логичното и обективно изложение на фактите, както и за лесното разбиране на съдържащата се в тях информация.

Актовете за гражданско състояние и издаваните на тяхно основание свидетелства / удостоверения се съставят предимно в табличен вид, което не позволява използването на много изречения. Руските свидетелствата за раждане, за сключен брак и за смърт са съставени от само няколко

изречения, като преобладават простите безглаголни изречения според правилата на стандартния руски език. В българските документи използваните изречения са малко, а в акта за смърт не се съдържа нито едно.

Във всичките документи в двете страни преобладават имената – съществителни (основно имена на лица, населени места и учреждения) и числителни (за дати – на настъпилото събитие и на съставяне на съответния документ, като изписването на датите в двата езика става по различен начин). За руските документи са типични натрупвания на няколко последователни родителни падежа, а за българските – използването на именни групи с предлози. Тази особеност се дължи на типологичните различия в двата езика – синтетичния руски и аналитичния български език.

Доколкото се срещат прилагателни имена, то те са част от името на учреждениято или се използват за обозначаване на пола на лицето в българските документи. Семейното положение се съобщава с прилагателно, причастие или съществително име.

Следователно, както се очакваше, съставяните в Руската федерация и в Република България Актове за гражданско състояние и издаваните въз основа на тях Свидетелства / Удостоверения показват много общи черти, характерни за административно-канцеларския стил.

Различия се наблюдават по-скоро по други показатели:

- За разлика от Руската федерация в Република България не се издава удостоверение за смърт = Свидетелство о смерти, а само Препис-извлечение от Акт за смърт, което има същата функция.

- Издаваните в България Удостоверение за раждане, Удостоверение за сключен граждански брак и Препис-извлечение от акт за смърт не притежават защитни водни знаци.

- Руските документи, издавани въз основа на съставени актове за гражданско състояние, не съдържат поле за вписване на пола на лицето; в българските документи то е задължително.

- В българските документи е задължително вписването на ЕГН на лицето; в руските документи такъв реквизит липсва.

- В свидетелствата / удостоверенията на двете страни се наблюдава неспазване на стандартната пунктуация по отношение на поставянето на запетаи.

- Тъй като издаваните въз основа на съставените актове за гражданско състояние свидетелства / удостоверения са официални документи, които придружават човека през целия му живот, то е логично да се предпостави, че грешки от всякакъв характер са недопустими. Българското Удостоверението за раждане обаче съдържа некоректно от езикова гледна точка изречение, поради което, според мен, се налага корекция на част от текста.

В тази глава се разглеждат и някои от по-често срещащите се в двете страни **свързани документи**, като под това понятие се разбират онези заявления, които се подават от физическите лица до съответните служби за издаване на дубликати на Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане, Свидетелство о заключении брака / Свидетелство за сключен граждански брак и Свидетелство о смерти / Препис-извлечение от акт за смърт, както и на допълнително издадени документи въз основа на разглежданите актове за гражданско състояние в случай на изгубване или повреждане на вече издадено свидетелство / удостоверение въз основа на актовете, които в болшинството случаи носят същото наименование като оригиналните. Повечето от тях са документи с ограничен срок на действие – паспорт / лична карта, задграничен паспорт, временен документ за самоличност, свидетелство за наследници и др.

Най-важният документ, който се издава в Руската федерация и в Република България въз основа на Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане е **документът за самоличност** на физическото лице – паспорт в Руската федерация и лична карта в Република България. Той се издава при навършване на 14-годишна възраст на лицето и е валиден до навършване на пълнолетие. Въз основа на Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане или на паспорта / личната карта се издава при поискване и задграничен паспорт на лицето.

При загубване, повреждане или кражба на паспорта им на руските граждани се издава **Временное удостоверение личности гражданина РФ**, което има ограничен срок на валидност, посочен изрично в документа, който може да бъде продължен.

В България рядко се прибегва до искане за издаване на временен документ за самоличност, а оттам – и до самото издаване на такъв документ. Причините могат да бъдат най-малко две: 1) издаването на редовен документ за самоличност не отнема много време; 2) временният документ за самоличност, който е просто една справка със снимка на лицето, не се признава от повечето служби и институции.

Единственият **специализиран формуляр** в България е Заявлението за припознаване, всички останали искания за издаване на документи на физически лица се подават с Искане за издаване на удостоверение въз основа на Регистъра на населението и Искане за издаване на документ въз основа на съставен вече акт за гражданско състояние или със заявление в свободен текст.

Заявлението за припознаване най-много се отличава от всички останали разглеждани документи. Макар и разположено само на една страница, то съдържа достатъчно информация за майката и бащата на детето – три имена, рождена дата, ЕГН, гражданство, постоянен адрес, както и данни от документа за самоличност, адрес и телефон за връзка.

Това е единственият документ, който съдържа повече от едно сложно изречение. С първото от тях бащата заявява, че детето е негово и изразява желанието си какво име да носи то. С второто майката потвърждава бащинството, заявява че няма да оспорва припознаването и дава съгласието си за името на детето. И двамата родители се позовават на съответни членове от Семейния кодекс на Република България, изписват датата на попълване на формуляра и се подписват собственоръчно. Последното изречение потвърждава присъствието на длъжностно лице при полагане на подписите от двамата родители. Наличието на три сложни изречения в този формуляр не е основание да се твърди, че в езиково отношение неговото оформление се отклонява от принципите на създаване на текстове в деловата сфера и конкретно в актовете за гражданско състояние и издаваните въз основа на тях документи. И този формуляр се характеризира с точност, краткост на изказа, конкретност, моносемантичност на избраната лексика.

В Руската федерация **смяна на фамилното име** може да бъде поискана най-често при встъпване в брак и при разтрогване на брака. Това става със специално заявление, подадено от заинтересованото физическо лице до съответните служби по гражданското състояние. В България обикновено съпругата приема фамилното име на съпруга и това става без издаването на нарочен документ както Свидетелство о перемене имени в Руската федерация – просто новата фамилия се вписва в новоиздадения документ за самоличност на съпругата. В България съществува документ за **идентичност на имената**, от който най-често се възползват омъжените жени, за да докажат, че им принадлежат двете имена – това преди сключването на брака и това след сключването на брака.

В интернет се откриват три формуляра за **заявления за разтрогване на брака** в Русия, като и трите са оформени в табличен вид, подобно на заявлението за сключване на граждански брак. Само в тези формуляри са

използвани лични местоимения – „он“ и „она“ – за вписване на данни за двете лица, желаещи да сключат граждански брак, респ. желаещи да разтрогнат брака си, както и същите местоимения в дателен падеж на мястото, където трябва да се впишат фамилните имена на бъдещите или на бившите съпрузи.

Несъмнено и съпътстващите документи притежават всички характерни черти на деловия стил: точност на изказа, краткост, еднозначност, използване на безглаголни изречения, преимущество на именни групи, което допринася за достъпността и разбираемостта на документите.

По отношение на т.нар. свързани документи може да се направи следното **обобщение**:

В двете страни свързаните документи са почти еднакви както по съдържание, така и по техническо и езиково оформление. Те притежават същите езикови характеристики като актовете за гражданско състояние и издаваните въз основа на тях удостоверения / свидетелства: съдържат еднотипна моносемантична лексика, отговаряща на темата на документа; съставени са изключително в номинален стил – доколкото са използвани изречения, то в руски език те в повечето случаи са безглаголни; изказът е стегнат, конкретен и еднозначен. Дори единственият документ, съдържащ три сложни изречения – Заявление за припознаване в България – не се отклонява от тези характерни особености на деловия стил.

Заключение

Съставянето на актовете за гражданско състояние и издаваните въз основа на тях свидетелства / удостоверения имат своята законова база основно в Семейный кодекс Российской федерации / Семейен кодекс на Република България и Федеральный закон записи актов гражданского

състояния / Закон за гражданската регистрация в Република България. Различни текстове от тези нормативни актове определят срока на валидност, съдържанието, оформлението, предназначението, начина на съставяне и издаване на съответните актове и свидетелства / удостоверения, сроковете за тяхното съставяне и издаване, както и длъжностните лица, които имат право, респ. са задължени, да ги съставят и издават. В Руската федерация актовете и свидетелствата се съставят и издават на руски език и на езика на съответния субект на федерацията. В България актовете и удостоверенията се съставят на български език. От 2013 година при поискване от страна на гражданите се издават съответните удостоверения на три езика по силата на ратифицирана от Народното събрание Международна конвенция⁵ за издаване на многоезични актове за гражданско състояние. Тъй като Руската федерация не е страна по Конвенцията, такива документи в Русия не се издават.

Техническото и графично оформление на обсъжданите документи е строго определено и утвърдено със закон или подзаконов акт, например Наредби РД-02-20-9 и РД-02-20-6 в България. В Руската федерация (по данни от интернет) цветовото оформление на различните видове свидетелства е точно установено, в Република България цветовете на удостоверенията са без значение. Важна роля имат използваните шрифтове и местоположението на постоянните реквизити.

И в двете държави издаваните въз основа на съставените актове Свидетелство о рождении / Удостоверение за раждане, Свидетелство о заключении брака / Удостоверение за сключен граждански брак и

⁵ Конвенция от 8 септември 1976 г. за издаване на многоезични извлечения на актове за гражданско състояние, ратифицирана от Република България със закон на Народното събрание от 03.10.2013 г., обнародвана в Държавен вестник бр. 91 от 2013 г., в сила от 18.12.2013 г. Конвенцията е многостранен договор, подписан във Виена на 08.09.1976 г. от 12 европейски държави, в сила от 30.07.1983 г. след ратифициране от пет държави. Официалният език на конвенцията е френски. Многоезичните извлечения на актове за гражданско състояние се издават на езика на страната, на френски език и на още един език.

Свидетелство о смърти / Препис-извлечение от акт за смърт са най-важните документи в живота на човека. Те са безсрочни.

И в двете държави за съставянето на съответния акт е необходимо да е настъпило събитието (раждане, сключване на брак, настъпване на смърт) и за това в определен срок да е получено (писмено)⁶ съобщение в учреждениято, което трябва да състави акта.

Актовете се съставят от определени в закона лица, които имат също и задължението да издадат съответните свидетелства / удостоверения в определени от закона срокове.

И в двете страни оригиналните свидетелства / удостоверения се издават на заинтересованите лица без заплащане на такса. Дубликати на съответните свидетелства / удостоверения се издават при поискване в определени срокове срещу заплащане на съответна такса.

Оригиналните руски свидетелства се издават върху специална хартия, снабдена със защитни водни знаци. Българските удостоверения се издават върху гербова хартия без водни знаци. В двете страни оригиналните свидетелства се подпечатват с гербов печат, а дубликатите – с обикновен печат на учреждениято, което ги издава.

За правната валидност на документите е необходимо те да бъдат заверени с подписа на длъжностното лице по гражданското състояние, чието име се изписва върху документа: в Русия – с фамилно, собствено и бащино име, в България – със собствено и фамилно име, последвано от ЕГН или дата на раждане.

Необходими реквизити са винаги държавният герб (В България в някои случаи е достатъчен само елемент от герба – лъвът.) и официалното наименование на държавата, както и печатът и подписът на длъжностното

⁶ В Руската федерация се допуска и устно съобщаване за раждане на дете или настъпване на смърт. В България това е възможно само в случай на намерено или подхвърлено дете.

лице. В Русия печатът се поставя в долния ляв ъгъл на документа, в България – в долния десен ъгъл.

Неотменна информация във всички документи са трите имена на лицето. В руските документи последователността на изписване е фамилно, собствено, бащино име, в българските – собствено, бащино, фамилно име.

В заключението споделям и някои **проблеми**.

Текстът на българското Удостоверение за раждане е оформен практически в две изречения. Първото гласи:

Удостоверение за раждане от 29 12 /2008 г. На ГЕОРГИ ИВАЙЛОВ МЛАДЕНОВ Пол мъжки, ЕГН 0852.... е роден на 13.12.2008 г. тринадесети декември две хиляди и осма г. В София гражданство РБългария от майка ВЕСКА ИВАНОВА МЛАДЕНОВА с ЕГН 7704.... гражданство РБългария и баща ИВАЙЛО КРУМОВ МЛАДЕНОВ с ЕГН 7312.... гражданство РБългария (Приложение 15 в дисертационния труд)

Тук изречението би трябвало да свърши, но точка не е поставена. Смятам, че предлогът „на“ между датата на издаване на документа и името на новороденото дете е излишен. Ако сведем изречението до необходимите компоненти за граматична точност, се получава следното:

**Удостоверение за раждане от 29 12 /2008 г. На ГЕОРГИ ИВАЙЛОВ МЛАДЕНОВ е роден на 13.12.2008 г.*

Може да се предположи, че предлогът „на“ е замислен като част от названието на документа: Удостоверение за раждане от (датата) на (името). Тогава обаче ще следва нещо, което не може да бъде наречено изречение. В този случай излишно се оказва сказуемото „е“. От езикова гледна точка е очевидно, че е необходима корекция на текста на тази част от документа. **Предлагам** два варианта за преформулиране на изречението:

УДОСТОВЕРЕНИЕ ЗА РАЖДАНЕ от 29.12.2008 г.

ГЕОРГИ ИВАЙЛОВ МЛАДЕНОВ,

пол мъжки, ЕГН 0852....., е роден на 13.12.2008 г. (тринадесети декември две хиляди и осма година) в София, гражданство Република България, от майка ВЕСКА ИВАНОВА МЛАДЕНОВА, с ЕГН 7704....., гражданство Република България, и баща ИВАЙЛО КРУМОВ МЛАДЕНОВ, с ЕГН 7312....., гражданство Република България.

или:

УДОСТОВЕРЕНИЕ ЗА РАЖДАНЕ от 29.12.2008 г.

на

ГЕОРГИ ИВАЙЛОВ МЛАДЕНОВ,

пол мъжки, ЕГН 0852....., роден на 13.12.2008 г. (тринадесети декември две хиляди и осма година) в София, гражданство Република България, от майка ВЕСКА ИВАНОВА МЛАДЕНОВА, с ЕГН 7704....., гражданство Република България, и баща ИВАЙЛО КРУМОВ МЛАДЕНОВ, с ЕГН 7312....., гражданство Република България.

Като други **проблеми** посочвам някои затруднения при превеждането на обсъжданите документи от руски на български език и от български на руски език.

На първо място следва да се споменат различните названия на документите в двете страни. Доколкото руската дума „свидетелство“ е разбираема за българите, то студентите са склонни да преведат названието на руските документи на български език като „Свидетелство за раждане“, „Свидетелство за сключен граждански брак“, „Свидетелство за смърт“. Българската администрация обаче не познава такива официални документи. Коректното превеждане трябва да се извърши с официалното название на българските документи. Преводът е затруднен и от липсата на

документ с наименование „Удостоверение за смърт“ в България. Подобни са затрудненията и при превод на посочените документи от български на руски език.

В документите на едната държава липсват определени полета за нанасяне на важна информация, които са налични в документите на другата държава, например полетата за вписване на пола и на ЕГН-то на лицето в българските документи или на националността в руските документи.

Различната последователност на изписване на определена информация в документите на двете страни – например последователността на изписване на имената на лицето / лицата, за чието събитие в живота им се съставя съответният акт и се издава съответният документ, е следващото затруднение пред превеждащия документа. Съобразяването с традициите на съставяне на съответните документи е задължително.

Различието при изписването на датите в документите на двата езика дава възможност на преводача да реши как да се осъществи изписването на датите – както в изходния или както в приемащия език. Във всички случаи обаче е по-приемливо съобразяването с традициите на съответната администрация.

Библиография към автореферата

Андрейчин, Любомир (1961): На езиков пост. София.

Брезински, Стефан (1976): Журналистическа стилистика, изд. „Наука и изкуство“, София.

Горшков, А. И. (2006): Русская стилистика. Стилистика текста и функциональная стилистика, Издательство Астрель, Москва.

Дерягин, В. Я. (1978): Беседы о русской стилистике, изд. Знание, Москва.

Кожина, М. Н. (1977): Стилистика русского языка, изд. „Просвещение“, Москва.

Маровска, Вера (1998): Стилистика на българския език, УК „Паисий Хилендарски“, Пловдив.

Одинцов, В. В. (1980): Стилистика текста, изд. Наука, Москва.

Попов, Димитър (2001): Стилистика, УК „Епископ Константин Преславски“, Шумен.

Попова, Венче (1994): Българската стилистика до 50-те години на XX век, УИ „Св. Кл. Охридски“, София.

Нормативни документи

Закон за гражданската регистрация (1999) – ДВ, бр. 67/ 27.07.1999.

Конвенция (2013) за издаване на многоезични извлечения на актове за гражданско състояние – ДВ, бр. 91/ 2013.

Наредба № РД-02-20-6 (2012) за издаване на удостоверения въз основа на регистъра на населението.

Наредба № РД-02-20-9 (2012) за функциониране на единната система за гражданска регистрация – ДВ, бр. 43 / 08.06.2012.

Семеен кодекс на Република България (2009) – ДВ, бр.47/ 23.06.2009.

Семейный кодекс Российской федерации (1995) – в интернет: <http://xn-80abucjiibhv9a.xnp1ai/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%8B/421/%D1%84%D0%B0%D0%B9%D0%BB/237/95.12.29-223.pdf>.

Федеральный закон „Об актах гражданского състояния“ (1997) – в интернет: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=189620;fld=134;dst=1000000001,0;rnd=0.09026112733408809>.

Справка за приносните моменти в дисертационния труд

1. Дисертационният труд е първото в България сравнително разглеждане на актовете за гражданско състояние и издаваните въз основа на тях свидетелства / удостоверения в Руската федерация и в Република България. Не ми е известно подобно изследване да е правено и в Русия.

2. За първи път в България се извършва сравнение на Свидетелство о рождении, Свидетелство о заключении брака и Свидетелство о смерти в Русия с Удостоверение за раждане, Удостоверение за сключен граждански брак и Препис-извлечение от акт за смърт по техническо и графично оформление и езикови особености от гледна точка на характерните черти на прилагания функционален стил.

3. В дисертационния труд подробно се описват и сравняват използваните езикови средства за съставяне на актове за гражданско състояние и издавани на тяхна основа документи с неограничен срок на валидност, като е обърнато особено внимание на различията в названията на документите, което представлява затруднение при извършване на превод с учебни цели.

4. Направено е предложение за преформулиране на първото изречение в българското Удостоверение за раждане, след като беше установено неговото некоректно оформяне според правилата на българската граматика.

5. Предлага се оформяне на жанр в административно-канцеларския подстил на официално-деловия стил с наименование „безсрочни документи“ или „документи без определен срок на валидност“.

6. В приложенията са представени всички разглеждани документи и са събрани почти всички свързани с тях допълнителни документи – заявления за искане за издаване на свидетелство / удостоверение, декларации и др. Този набор би могъл да послужи като нагледно средство в обучението по Практически руски език или по Специализиран превод, което свидетелства за практическата приложимост на дисертационния труд.

Списък с публикации

По темата на дисертацията

1. „Актове и свидетелства за гражданско състояние в Руската Федерация“, в: Годишник на Филологическия факултет, 2015 г.
2. „Загуба на културни стойности при превод на документи от руски на български и от български на руски език“, в: „Езиков свят“, 2015 г.
3. „Актове и удостоверения за гражданско състояние в Република България“, в: International Scientific and Practical Conference „WORLD Science“, № 4 (8), Vol. 5, April 2016, Dubai, UAE.

Други публикации

1. „Книжовноезиковият проект на Неофит Рилски“, в: Сборник „Научният Еверест мечта или реалност“, Авангард Прима, С., 2015, с. 56-62.

Доклади

1. Доклад, изнесен на международен семинар „Дни русского языка и перевода в Новом болгарском университете“, София, 2-4 ноември 2014 г.
2. Участие в Национални филологически четения за студенти и докторанти „Югозападен университет 2014“, проведени на 9 май 2014 г., с доклад на тема „Електронна автобиография на български и руски език“.